

Waar kun je tegenaan lopen?

Het werken met richtlijnen roept geheid allerlei vragen op. Zo is de aanbevolen hulp niet altijd beschikbaar omdat er bijvoorbeeld een wachtlijst is. Wat doe je dan? 'We willen graag handelen volgens de richtlijnen, maar soms lukt het niet vanwege opstoppingen in de keten', schrijft een hulpverlener. Een ander vindt het lastig dat er verschillende richtlijnen naast elkaar bestaan. 'Hoe maak je daar goede keuzes en afwegingen in? Je moet niet beknelde raken in drie richtlijnen die elkaar bijten.' Weer een ander vraagt zich af hoe cliënten bij de richtlijnen betrokken worden, en hoe je moet omgaan met mondige burgers. 'Wat doen we met cliënten die aangeven: jij voldoet niet aan de richtlijnen?' Terechte vragen waar geen kant-en-klare antwoorden op te geven zijn. De richtlijnen zijn immers betrekkelijk nieuw en moeten zich in de praktijk nog bewijzen. Als uit die praktijk blijkt dat er onoverkomelijke knelpunten zijn, moet de richtlijn worden aangepast. Het werkt dus twee kanten op: de richtlijnen moeten de dagelijkse praktijk verbeteren, maar de dagelijkse praktijk moet ook de richtlijn verbeteren.

Deel je dilemma's, zoek samen naar oplossingen.

Richtlijnen zijn daarom nooit 'af' – ze blijven in ontwikkeling, al is het alleen al doordat nieuw onderzoek een ander licht kan werpen op interventies die in een richtlijn worden aanbevolen. Houd daarom de website www.richtlijnenjeugdhulp.nl in de gaten, en houd contact met het landelijk Netwerk van de richtlijnen. Via deze kanalen wordt verslag gedaan van nieuwe ontwikkelingen. Ook is het raadzaam ervaringen uit te wisselen met collega's die eveneens met de invoering van richtlijnen bezig zijn. Deel je dilemma's, zoek samen naar oplossingen, geef elkaar suggesties. Of zoek contact met een team dat heeft meegedaan aan een proefinvoering. Dat kan motiverend werken, en mogelijk kan zo'n team je helpen bij het zoeken naar antwoorden op je vragen.

"Bij de proefinvoering van de richtlijnen Crisisplaatsing en Uithuisplaatsing werd mij duidelijk dat wij als unit, wat betreft het aanvragen van een onderzoek door de Raad van de Kinderbescherming, grotendeels volgens de richtlijnen werken. Een eye-opener is voor mij de aandacht voor de termijn waarop de cliënt en zijn of haar ouders duidelijkheid moeten krijgen over de reden van uithuisplaatsing en wat er moet veranderen voordat de cliënt terug naar huis kan. Het is voor hulpverleners soms moeilijk om te beseffen in wat voor een onzekere situatie uithuisgeplaatste kinderen of jongeren en hun ouders zich bevinden. Ouders weten vaak onvoldoende wat de reden hiervan is en wat er moet veranderen om hun zoon of dochter weer thuis te kunnen laten wonen. Voor hulpverleners die met uithuisgeplaatste cliënten en hun ouders werken ligt de uitdaging in de vraag: kun je je houden aan de in de richtlijn genoemde termijnen wat betreft duidelijkheid over het perspectief?"

Jasper van Kesteren, Bureau Jeugdzorg Gelderland

"Voor onze medewerkers organiseerden wij vanuit de werkgroep die zich bezig houdt met de invoering van de richtlijnen een aantal interactieve bijeenkomsten. In die bijeenkomsten deelden de teams die eerder deelnamen aan een proefinvoering hun ervaringen. Ze vertelden over wat de invoering in hun werk heeft betekend, hoe zij dat hebben aangepakt én wat het resultaat voor kinderen en ouders was. De bijeenkomsten werden bezocht door ongeveer 175 jeugdzorgwerkers, behandelcoördinatoren en managers. Zij werden expliciet uitgenodigd om vragen te stellen en ideeën en weerstanden te bespreken. We hebben deelnemers uitgenodigd om ons te laten weten wat zij eventueel nodig hebben om zelf met de richtlijnen aan de slag te gaan. Waar mogelijk faciliteren we dat. We hebben bijvoorbeeld een implementatieformulier ontwikkeld waarmee teams planmatig aan de slag kunnen en er is een speciale intranetpagina met alle informatie."

Ineke de Laat, Entréa

"De instructiebijeenkomst over de Richtlijn ADHD, heeft er voor gezorgd dat ik me realiseerde dat er ongelofelijk veel misverstanden over ADHD bestaan. De feiten laten weinig aan de verbeelding over: ADHD'ers lopen bijvoorbeeld meer risico op financiële problemen, verkeersongevallen en afglijden richting criminaliteit dan mensen zonder deze stoornis. Ik heb de concept-richtlijn gelezen en er met collega's over gesproken. We stelden in ieder team een aandachtsfunctionaris (ook wel: 'Chef ADHD') aan. Nu houden we elkaar scherp tijdens supervisie: weet je of de jeugdige zijn medicatie (goed) gebruikt? Hebben ouders psycho-educatie gehad? Hoe lang is dat geleden? Wat hebben ze ervan onthouden?"

Remy Meesters, Stichting Oosterpoort

Over de richtlijnen

Er zijn vijftien richtlijnen voor de jeugdhulp en jeugdbescherming ontwikkeld. Dat gebeurde op initiatief van het Nederlands Instituut van Psychologen (NIP), de Nederlandse Vereniging van Pedagogen en Onderwijskundigen (NVO) en de Beroepsvereniging van Professionals in Sociaal Werk (BPSW). De richtlijnen bestrijken een veelheid aan onderwerpen waarmee professionals in de jeugdhulp en jeugdbescherming te maken kunnen krijgen. Ze beschrijven wat onder goed professioneel handelen wordt verstaan, en bieden daarmee zowel de professional als ook de cliënt houvast. Sinds begin 2016 werken we verder aan het beheer, invoering, evaluatie en aanpassing van de richtlijnen. De uitvoering van het Programma Richtlijnen jeugdhulp en jeugdbescherming ligt bij het Nederlands Jeugdinstituut.

ADHD	Crisisplaatsing	Ernstige gedragsproblemen	Gezinnen met meervoudige en complexe problemen
Kinder-mishandeling	KOPP	Middelen-gebruik	Pleegzorg
Problema-tische gehechtheid	Residentiële jeugdhulp	Samen met ouders en jeugdige beslissen over passende hulp	Scheiding en problemen van jeugdigen
Seksuele ontwikkeling	Stemmingsproblemen	Signaleren trauma-gerelateerde problemen	Uithuis-plaatsing

Auteurs: Iris Dijkstra, Karlijn Stals
© Programma Richtlijnen jeugdhulp en jeugdbescherming, 2020

Programma Richtlijnen jeugdhulp en jeugdbescherming is een initiatief van:

Nederlands Instituut van Psychologen
NIP

BPSW
beroepsvereniging
van professionals
in sociaal werk

nederlandsche vereniging
van pedagogen en
onderwijskundigen
nvo

www.richtlijnenjeugdhulp.nl

Waar halen we het vandaan?

De tips en tricks die je kunnen helpen bij het invoeren van de Richtlijnen jeugdhulp en jeugdbescherming in deze publicatie zijn gebaseerd op diverse bronnen. Allereerst de ervaringen die zijn opgedaan tijdens de proefinvoering van de (concept-)richtlijnen. Aan die proefinvoering hebben 38 organisaties deelgenomen, met in totaal 616 professionals en 82 cliënten. Zij kwamen met diverse suggesties voor het gebruik van de richtlijnen in de praktijk. Van deze suggesties is in deze publicatie dankbaar gebruik gemaakt. Verder heeft onderzoeksbureau Praktikon gepeild hoe het met de verspreiding en implementatie van de richtlijnen is gesteld. Een enquête onder 405 professionals en diepte-interviews met 10 professionals boden een leerzaam inkijkje. Ook hiermee hebben we ons voordeel gedaan. En last but not least waren er de adviezen, tips en tricks van het programmteam Richtlijnen jeugdhulp en jeugdbescherming. Dit team maakt zich sterk voor een systematische ontwikkeling en implementatie van de richtlijnen. Bekijk de bronnen op www.richtlijnenjeugdhulp.nl.

Aan de slag met de Richtlijnen jeugdhulp en jeugdbescherming

Veel professionals in de jeugdhulp en jeugdbescherming hebben ze intussen wel voorbij zien komen: de veertien nieuwe richtlijnen die er voor hun beroepenveld ontwikkeld zijn. Toch kan het werken met richtlijnen in veel teams en organisaties nog wel wat aandacht gebruiken. Hoe krijg jij jezelf én je collega's zover dat jullie met die richtlijnen gaan werken? Daarover gaat deze publicatie.

- Hoe begin je?
- Hoe introduceer je een richtlijn?
- Hoe leer je je collega's met richtlijnen werken?
- Hoe voer je een richtlijn in?
- Hoe zorg je ervoor dat iedereen een richtlijn blijft gebruiken?
- Waar kun je tegenaan lopen?

Richtlijnen jeugdhulp en jeugdbescherming

© NVO, BPSW en NIP

Hoe begin je?

Het is een open deur, maar toch: verdiep je eerst in de richtlijnen en de aanverwante producten (werkkaarten, onderbouwing, informatie voor cliënten). Baseer je hierbij op de informatie die staat op www.richtlijnenjeugdhulp.nl, en op de powerpoints die van elke richtlijn zijn gemaakt. Ga na wat je als professional aan de verschillende richtlijnproducten hebt. Zet voor jezelf op een rij welk doel de richtlijnen dienen, welke meerwaarde het werken met richtlijnen heeft in het algemeen, maar vooral ook voor jezelf, je team en je organisatie en waarom het werken met richtlijnen tot ieders takenpakket behoort.

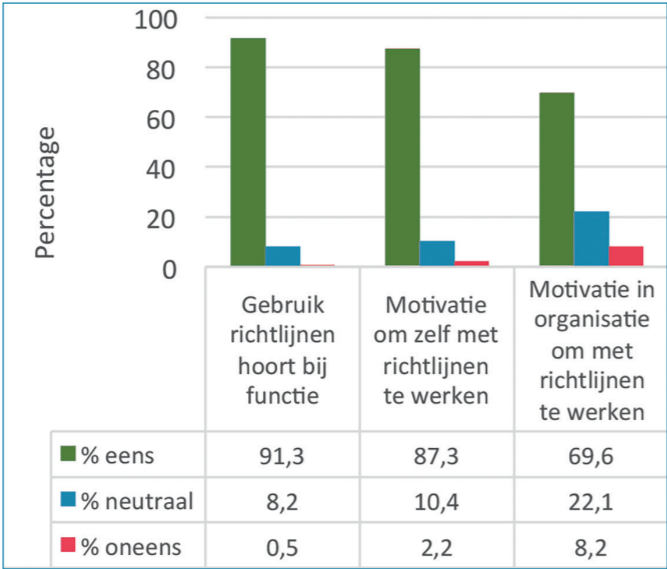
Zoek vervolgens binnen je organisatie steun om met richtlijnen te gaan werken. Formele steun, bij het management, om ervoor te zorgen dat aan de randvoorwaarden voldaan kan worden. Maar vooral ook informele steun: enthousiaste collega's of samenwerkingspartners die anderen kunnen vertellen wat het werken met richtlijnen concreet betekent. Werk ook samen met ouders en jongeren of een cliëntenraad. Richtlijnen zijn niet het eigendom van één persoon – het is een gezamenlijke verantwoordelijkheid om aan richtlijnen invulling te geven.

Professionalisering en richtlijnen gaan hand in hand.

Maak daarnaast de richtlijnen makkelijk toegankelijk. Schaf bijvoorbeeld per richtlijn één geprint exemplaar aan, per team of organisatie. Is binnen je organisatie vooral één bepaalde richtlijn van toepassing, overweeg dan om alle medewerkers een papieren versie te geven, of voor hen allemaal de werkkaarten te bestellen. Dit kan de drempel verlagen om de richtlijn er 'even' bij te pakken. Uiteraard moeten de richtlijnen ook gemakkelijk digitaal toegankelijk zijn. Met één druk op de computer, tablet of mobiele telefoon moeten medewerkers de richtlijnen kunnen opvragen. Het is daarom handig een link naar een of meerdere richtlijnen te plaatsen op de startpagina van de organisatie.

Hoe introduceer je een richtlijn?

Of professionals enthousiast zijn om met een richtlijn te gaan werken, hangt voor een belangrijk deel af van de manier waarop ze er kennis mee maken. Het beste is het om het niet als 'iets nieuws' te presenteren, maar als iets dat waarschijnlijk nauw bij



Motivatie voor gebruik richtlijnen

de bestaande dagelijkse praktijk aansluit. En als iets wat je kan helpen omdat het houvast biedt. Vertel dus het verhaal achter de richtlijnen, en breng het positief. Maak het niet té groot en belangrijk. En geef je collega's het vertrouwen dat er inhoudelijk weinig verandert.

Benadruk ook dat richtlijnen geen keurslijf vormen, dat professionals zelf verantwoordelijk blijven voor hun handelen. Ze mógen ook van een richtlijn afwijken, als ze daar goede redenen voor hebben. Maar afwijken kunnen ze alleen maar als ze weten wat er in een richtlijn staat. Leg daarom uit dat jullie met de richtlijn een standaard in huis hebben waaraan jullie je eigen handelen kunnen toetsen. Dat zo'n richtlijn cliënten ook duidelijkheid geeft, en dat dat gezamenlijke beslissingen over passende hulp vergemakkelijkt. Plus dat het de samenwerking met collega's bevordert. Doe tegelijkertijd wel een beroep op ieders verantwoordelijkheidsgevoel. De richtlijnen maken

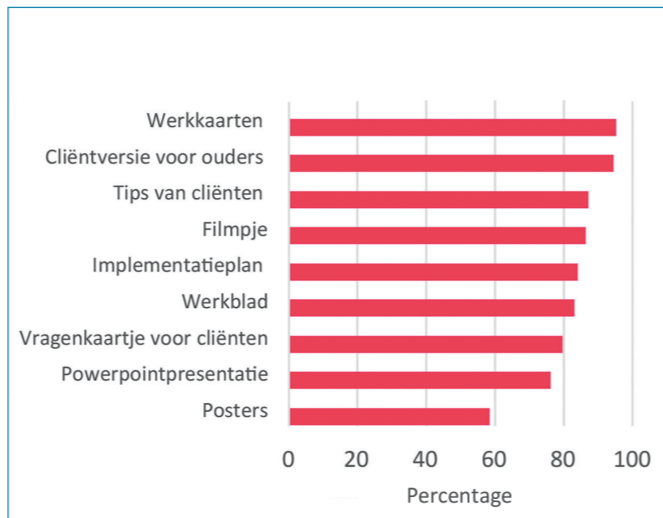
Richtlijnen zijn een gezamenlijke verantwoordelijkheid.

namelijk deel uit van de beroepscode, en daar wil iedereen zich toch aan houden? Maak dus duidelijk dat professionalisering en het werken met richtlijnen hand in hand gaan. En dat uiteindelijk professionals én cliënten met de richtlijnen hun voordeel kunnen doen.

Hoe leer je je collega's met richtlijnen werken?

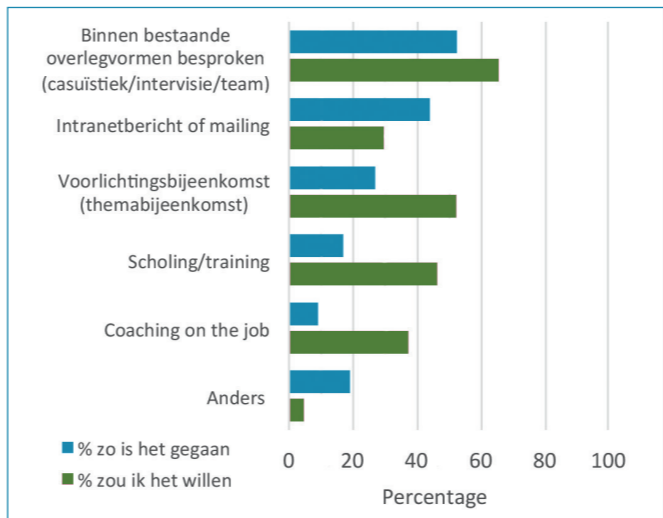
Leg allereerst uit wat het werken met richtlijnen inhoudt. Dat kan tijdens vergaderingen en bijeenkomsten, maar ook via social media, nieuwsberichten of andere publicaties. Kies een leuke vorm om je boodschap over te brengen. Op www.richtlijnenjeugdhulp/tools vind je allerlei materiaal dat je hierbij kan helpen. Maak duidelijk wat je als professional aan richtlijnen hebt, wat je ermee kunt en wat je er niet mee kunt. Leg ook uit wat gedeelde besluitvorming is, en hoe de richtlijnen zich verhouden tot beroepscode en tuchtrecht.

Vaak zijn voor een bepaalde organisatie meerdere richtlijnen van belang. Neem deze richtlijnen samen door en laat ze een terugkerend onderwerp van gesprek zijn tijdens 'gewone momenten': vergaderingen, inter- en supervisie, werkbesprekingen, overdrachtsmomenten, teamoverleg etc. Zorg voor reminders door bijvoorbeeld een poster met alle richtlijnonderwerpen aan de muur te hangen of de richtlijnen standaard op de agenda te zetten. Vergelijk de richtlijn met de manier waarop er nu gewerkt wordt. Doe dit samen met je collega's, zodat het een activiteit wordt van jullie allemaal. Kunnen jullie, als je naar de richtlijn kijkt, op dezelfde manier blijven werken of is het raadzaam jullie werkwijze aan te passen? Moet er iets veranderen in de samenwerking met andere organisaties? Of in het zorgaanbod, bijvoorbeeld in interventies of de aanschaf van instrumenten? Bespreek dit met elkaar, en vraag goed door. Professionals zijn het namelijk vaak wel eens met de aanbevelingen in een richtlijn, maar dat wil nog niet zeggen dat ze in de praktijk volgens die aanbevelingen handelen. De werkbladen die voor elke richtlijn beschikbaar zijn kunnen bij het overleg een handig hulpmiddel vormen (zie www.richtlijnenjeugdhulp.nl/tools).



Veel professionals hebben bovendien behoefte aan een training/workshop om zich een specifiek onderdeel van de richtlijn eigen te kunnen maken. Denk bijvoorbeeld aan de gespreksvaardigheden die je nodig hebt om tot gedeelde besluitvorming met ouders en kinderen te komen. Probeer scholing op zo'n gebied te organiseren. Steun vanuit het management met betrekking tot het belang van het werken met richtlijnen is daarbij helpend. Laat scholing sowieso aansluiten bij bestaande behoeften. Regel ook inhoudelijke ondersteuning in de dagelijkse praktijk, bij voorkeur van een gedragswetenschapper. Zorg bovendien voor een vast aanspreekpunt bij wie professionals met vragen terecht kunnen. Maak met elkaar afspraken over de tijd die iedereen nodig heeft om zich grondig in een richtlijn te verdiepen. Uit ervaring blijkt dat professionals die de richtlijn goed tot zich nemen er heel snel de toegevoegde waarde voor hun werk van inzien.

Probeer verder met elkaar de aanbevelingen uit een richtlijn concreet te maken. Hoe vertaal je een aanbeveling naar de praktijk van jullie eigen team of organisatie? Wat betekent zo'n aanbeveling voor het werken met de cliënten waar jullie mee te maken hebben? Praat daar met elkaar over. Pas de richtlijn ook toe op individuele casuïstiek. Bespreek zo'n casus met de richtlijn in de hand: ga na wat er al goed gaat, en wat er nog verbeterd kan worden. Door telkens weer de richtlijn ter sprake te brengen, en deze naast de dagelijkse praktijk te leggen, wordt vanzelf duidelijk wat de richtlijn concreet toevoegt.



Hoe voer je een richtlijn in?

Kies een manier van invoeren die past bij de organisatie, het team en je collega's. Ga ook na wat (op dit moment) voor jullie haalbaar is. Bedenk dus wat je collega's nodig hebben om zich een richtlijn eigen te maken (een training? workshop? ondersteuning tijdens teambijeenkomsten?), kijk of dat (nu) binnen het team of de organisatie mogelijk is, en probeer dat te realiseren. Beperk je tot een of enkele richtlijnen die in jouw organisatie bijzonder van toepassing zijn. Kijk of je kunt samenwerken, of je de implementatie met iemand anders op touw kunt zetten. Overhaast je niet, voer een richtlijn stap voor stap in. Je kunt een richtlijn bijvoorbeeld eerst bij één team invoeren. Volgende teams zijn dan pas aan de beurt als het eerste team voldoende met de richtlijn uit de voeten kan. Neem de richtlijnen mee in lopende werkprocessen, breng ze ter sprake als zich een geschikte situatie voordoet. Ga ook na welke aanbevelingen om welke actie vragen, en zet die actie – indien mogelijk – in gang. Houd zelf intussen contact met het landelijk Netwerk Richtlijnen jeugdhulp en jeugdbescherming, en zorg dat je op de hoogte bent van de laatste ontwikkelingen. Vertaal deze ontwikkelingen weer naar je eigen organisatie.

Vier kleine successen, zodat het enthousiasme blijft.

Een implementatieplan kan helpen om richtlijnen systematisch in te voeren. Het is eigenlijk een stappenplan waaraan je zelf invulling geeft. Zo is een eerste stap om na te gaan hoe de richtlijn zich verhoudt tot de dagelijkse praktijk. Wat doen jullie al en wat kan er beter? Dat zet je op een rij. Vervolgens breng je in kaart wat je met de invoering van de richtlijn wilt bereiken en hoe je dat voor elkaar denkt te krijgen. Daarna bepaal je wie de projectleider wordt, en wat er concreet wanneer gedaan moet worden. Ten slotte stel je vast hoe je terugkoppeling kunt organiseren, en hoe je kunt nagaan of de richtlijn beklijft.

Het is handig om aparte plannen op te stellen voor het werken met richtlijnen binnen de organisatie in het algemeen, en voor het werken met een specifieke richtlijn in het bijzonder. Verlies je niet in het maken van een enorm plan – het is ook van belang om kleine successen te boeken en die te vieren. Zo blijft het enthousiasme en wordt voor professionals zichtbaar wat het werken met richtlijnen oplevert. Gebruik het plan in die zin als een leidraad die je zo nu en dan evalueert en bijstelt. Een format met tips en tools voor het maken van een implementatieplan is te vinden op www.richtlijnenjeugdhulp.nl/tools.

Netwerk Richtlijnen jeugdhulp en jeugdbescherming

Voor organisaties, instellingen of samenwerkingsverbanden die hun jeugdprofessionals zo goed mogelijk willen ondersteunen bij het werken met de richtlijnen, is er het Netwerk Richtlijnen jeugdhulp en jeugdbescherming. Meer dan 75 organisaties zijn inmiddels aangesloten en er is plek voor meer!

In het netwerk krijg je input vanuit de landelijke blik die wij op het ontwikkelen en invoeren van de Richtlijnen jeugdhulp en jeugdbescherming hebben. Wij brengen onze kennis over implementatie in. Daarbij maken we gebruik van verschillende werkvormen en stellen we regelmatig tools beschikbaar. Aan het netwerk nemen verschillende partijen deel. Een divers gezelschap, omdat de richtlijnen er zijn voor iedereen die jeugdhulp of jeugdbescherming biedt. Denk aan organisaties voor jeugd- en opvoedhulp, jeugd-lvb of jeugd-ggz. Maar ook wijkteams, gecertificeerde instellingen of andersoortige aanbieders. Allemaal staan ze voor dezelfde taak. Je kunt dus volop delen, van elkaar leren en geïnspireerd raken van anderenmans aanpakken of ideeën. Meedoen? Kijk op www.richtlijnenjeugdhulp.nl/netwerk en meld je aan.

Hoe zorg je ervoor dat iedereen een richtlijn blijft gebruiken?

Het kan een tijdje duren voordat iedereen vertrouwd is met een richtlijn. Is dat punt eenmaal bereikt, dan is de vraag: hoe zorg je ervoor dat iedereen daadwerkelijk met de richtlijn blijft werken? Het is handig om tijdens teamoverleg en werkbesprekingen e.d. regelmatig op het gebruik van een richtlijn terug te komen. Blijf samen reflecteren op het toepassen van de richtlijn en de aanbevelingen daarin. Ga regelmatig met elkaar na of het werken met de richtlijnen lukt, en wat dit bevordert of juist belemmert. Zijn er tips en tricks waarmee anderen hun voordeel kunnen doen? Vraag daarnaar, geef mensen de ruimte om ervaringen uit te wisselen. En heel belangrijk: deel successen! Dat is voor iedereen stimulerend.

Vertaal de aanbeveling naar de praktijk van je eigen team.

Merk je dat het werken met de richtlijnen toch weer wat in het slop raakt, dan kun je periodiek opdrachten of oefeningen inzetten. Zo wordt iedereen blijvend herinnerd aan de inhoud van de richtlijn.